

Kritiek en waardering

Het is niet prettig het te moeten uitspreken, maar er is op dit ondermaanse over het algemeen meer kritiek dan waardering aanwijsbaar. Waardering van en voor anderen althans; met de zelf-waardering wil het meestal wel.... Naar een oud verhaal wil, is er een dag geweest, waarop een zekere Ka'in meende zich van zijn broer Abel te moeten ontdoen, daarmee de eerste doodslag in de historie op zijn naam brengende. Sinds die verre dag is het met de Waardering slecht gesteld. Daarentegen groeide de Kritiek als kool en zij mag er vandaag dan ook best zijn! Zelden toch gaan de dingen geheel naar ieders wens en bij sommigen is het zowaar nooit goed.

Of het dan uitsluitend kritiek is, wat de klok slaat, vraagt U? En of men dan nergens een sprankje waardering aantreft? O ja, tóch wel! Maar weet U, zij is dikwijls zo eenzijdig, deze waardering. Ik denk hier aan een zeer opmerkelijke enquête, enkele jaren geleden, ik meen in Amerika, gehouden. Een groep onderzoekers zond daar aan tal van particulieren een formuliertje toe, met het verzoek hun oordeel daarop vast te leggen over de aard en het karakter van de bewoners van aangrenzende landen. Uit de vlot binnenkomende antwoorden bleek nu vooreerst, dat een aanzienlijk deel van de ondervraagden het *eigen* volk, de landgenoot, vele goede en zelfs briljante eigenschappen toekende.

Hoe geheel anders verging het bij die enquête de nabuurvolken! Hoewel deze zich daarvan gelukkig niet bewust waren, kwamen zij met weinig fraaie cijfers uit de bus! Want mocht men de ondervraagden geloven, dan bezaten de andere, niét tot de eigen stam behorende volken allerlei minder prettige om maar niet te zeggen minderwaardige eigenschappen. Zij zouden, zo luidde veler oordeel, hier verzuimd, daar gefaald en ginds misgegrepen hebben.... En U wilt hierbij wel bedenken dat de invullers van bedoelde formulieren geen onderling contact hadden gehad, om de eenvoudige reden, dat zij elkander niet kenden.

Hier hebt U, naar mijn mening, nu een voorbeeld van een sterk eenzijdig gerichte waardering; van een uitgesproken negatieve waardering. Zo in de geest van: „wij vormen dan toch maar een groot en vooral superieur volk! Wij, met onze kunstenaars, onze technici, onze zakenlieden”.

Deze zelf-waardering is dáárom zo funest, omdat zij zo ongemerkt overgaat in de grootheidswaan, waaraan zowel in een ver- als in een meer nabij verleden hele rijken ten onder zijn gegaan. Eenzijdige waardering, óók in kleinere kring, is niet minder dan brandgevaarlijk. Zij acht zonder meer verwerpelijk wat en wie niet tot de eigen kring behoort. Zij brandmerkt óf bij voorbaat, óf bij voorkomende gelegenheid. En — ik onderstreep dit — in elk van die gevallen gaat het ten koste van de ander!

Verstand en voorzichtigheid gaan veelal samen. Wie van beide bezit, is karig met de zelf-waardering en gul met de waardering van de ander. Zoals hij ook een ruime hand heeft, waar het de kritiek op eigen verrichtingen betreft. Want de roep om meer waardering kan nooit betekenen, dat de *kritiek* moet worden uitgebannen. Hoogstens dient zij in bepaalde gevallen te worden ingeperkt! De kritiek is als het lancet van de chirurg: een schijnbaar wrede middel. Een, op het eerste gezicht angstwekkend instrument, dat evenwel heilzaam werkt, waar het immers de zieke plekken wegneemt. Welnu, even scherp als zulk een lancet kan de kritiek zijn en vaak even onontbeerlijk. Maar altijd is er de voorwaarde, dat zij voortkomt uit het verlangen naar verandering, naar verbetering en vervolmaking. Onherroepelijk en onhoudbaar zal de kritiek zich tegen haar bedrivers keren, indien bij dezen dat verlangen op een moment niét aanwezig mocht zijn!

Men krijgt tegenwoordig wel eens de indruk, dat deze tijd er een is van teveel

kritiek op- en te weinig waardering voor anderen. Enerzijds een overschot — anderzijds een tekort dus. Vormen deze twee wellicht de onlust, ja de verscheurdeheid van onze dagen? Denken wij eens aan de kring van onze „dagelijkse arbeid”, waar wij, om even een citaat te bezigen, „de beste jaren van ons leven” hebben door te brengen. Het komt mij voor, dat eenzelfde overschot en eenzelfde tekort een tweespalt veroorzaken tussen leiders en uitvoerders van de arbeid. En het zij duidelijk dat elke tweespalt spanning en op de duur over-spanning doet ontstaan. Helaas blijft het daarbij niet; er is hier namelijk zoiets als een wisselwerking. Juist de over-spanning tussen de zoeven genoemde groepen voert de reeds bestaande kritiek op tot een niets en niemand ontziende onderkenning en ontkenning van elkanders capaciteiten....

En waar onderwaardering en genadeloze kritiek op het terrein van de arbeid veld winnen, daar kan het niet anders of ook de arbeidsvrede moet in het gedrang komen. „Wat pessimistisch!”, zal iemand opmerken. Mogelijk — maar intussen is dat gedrang, waarvan ik U sprak, dagelijks te constateren en waarlijk niet alleen in de bedrijven!

Bemoediging — erkenning — eerbiediging, kortom: méér waardering voor elkander. Het is de roep in vrijwel alle kampen. Want wat is er, over-en-weer, weinig gevoel voor de goede bedoelingen van anderen. Beklemt ook U van tijd tot tijd de vrees, dat de Goede Wil in het leven van alle dag toch wel een noodlijdend bestaan voert? Laat mij een enkel voorbeeld mogen geven. Tussen 7 en 8 in de ochtend boenden ergens in een bankgebouw werksters de vloeren van gangen en hal. Buiten dwarrelde de sneeuw en dus legden de vrouwen een aantal schone dweilen bij de ingang, in de veronderstelling, dat de employé's van die bank aanstonds wel zo vriendelijk wilden zijn, er hun voeten op te vegen. Maar vele heren bleken bij aankomst slechts zo vriendelijk de dweilen niet te willen zien, daarmede de werksters opnieuw op de knieën dwingend. En, luisteraars, dit voorbeeld is niet aan mijn fantasie ontsproten, maar ik heb het aan de werkelijkheid ontleend.

Elders werd onlangs een recreatiegelegenheid met de gebruikelijke plechtigheid geopend. U kent dat wel.... Hier was alles nog fonkelnieuw en compleet met moderne „ruimte-kleuren”. Maar óók de kritiek was wel degelijk aanwezig! Bij velen van hen, die bij dat bedrijf werkten, ontbrak de waardering voor dit alles te enen male. Zij vonden dit te klein en dat te groot. En daar heette iets te hoog, ginds te laag, te hard, te zwart. Ach, mogelijk was er wel het een en ander, waarin nog moest worden voorzien, zodat een enkele aanmerking juist was. Maar dat daar on-mid-del-lijk geklaagd en later zelfs gewrókt werd, schijnt mij niet dan een alle grenzen negerende onbillijkheid, die slechts het gevolg zijn van dom egoïsme. Wie, bij alle gerechtvaardigde wensen en verlangens, wie probeert nu eens één moment oog te hebben voor de goede bedoelingen, voor de 1001 zorgen van hen, die de bouw van zulk een recreatiezaal (of van wát dan ook) hebben voorbereid en uitgevoerd?

Met steeds een open oog te (willen) hebben voor hetgeen de ander beweegt, kan zoveel onbillijk, hard, maar dikwijls ongefundeerd oordeel worden voorkomen.

Om de enquête, waarvan ik U vertelde, eens in een wat enger verband te plaatsen: als wij nu eens begonnen de minder nobele motieven, die wij (evenals die ondervraagden) bij anderen plegen te veronderstellen, in onszelf aanwezig te zien. En als die opgave te zwaar mocht zijn: als wij dan, omgekeerd, eens bij anderen gingen speuren naar de goede eigenschappen, die wij (precies als de invullers van die formulieren alweer) meestal voor onszelf gereserveerd houden!

Ik geef toe, het is al vaak en in veel variaties gezegd, maar ik moge het hier herhalen: wij zijn nooit zó voortreffelijk als wij *menen* te zijn. Evenmin hebben de bewoners van de grensgebieden, onze buren, kennissen en collegae zoveel ondeugden als U en ik hun soms zonder blikken of blozen durven toe te schrijven.

Ook dit is een eeuwige waarheid en het is is goed, te trachten haar stevig vast te houden. Want met die waarheid voor ogen zal veel voorbarige, negatieve kritiek op anderen kunnen worden voorkomen. Om maar te zwijgen van het voorkomen van zoveel onrechtvaardigheid jegens anderen....

* *
*

Naar mijn overtuiging is alle gebrek aan mildheid en souplesse goeddeels te herleiden tot een waarderings-tekort. Een tekort, dat zich door voorschrift noch vermaan laat inperken, maar dat zich moet en zal uitleven, al zou het daarbij de onderste steen boven moeten wrikken.

Maar — dan mag ook niemand zich er over verbazen, dat hij, die jegens anderen wel kritiek, maar géén waardering kent, zelden of nooit waardering *o n d e r v i n d t*. Men kan nu eenmaal bezwaarlijk peren van een appelboom of bessen van een aardbeiplant verwachten.

Nog altijd geldt de oude wet „Zo gezaaid, zo gemaaid” en het is op grond van

deze wet, dat elk van ons met eigen maat wordt wedergemeten. Natuurlijk, er is eveneens een soort bejegening, die zeker niét uit onderwaardering maar uit grove onwil voortkomt. Deze is hier niet aan de orde, zodat wij daaraan nu maar voorbijgaan.

Kritiek en waardering. Wat wéten wij eigenlijk weinig van hen, met wie wij dagelijks van doen hebben en over wie wij soms zo haastig oordelen. De positieve, de opbouwende kritiek mag dan, als gezegd, een lancet zijn, een heilzaam werkend instrument — de negatieve, afbrekende kritiek is een botte bijl, een uiterst bedenkelijk wapen. Bij het hanteren ervan loopt men een levendige kans, anderen onherstelbaar leed te berokkenen. Het zal U niet zijn ontgaan, dat er nogal eens kritiek óm de kritiek wordt geleverd, ik zou bijna zeggen bij wijze van hobby. Ziehier de handelwijze van een dwaas, die zinloos met de bijl zwaait. Een wijze heeft eens gezegd, dat kritiek, die de grenzen van de billijkheid en de redelijkheid overschrijdt, is te vergelijken met een, in té sterke dosis toegediende medicijn. Beide missen zij namelijk hun uitwerking. En is het niet juist de uitwerking der dingen, waarop het tenslotte aankomt? Er is al zoveel, téveel, dat zijn doel mist of eraan voorbijstreeft.

Samenvattende zou ik willen zeggen, dat de kritiek niet zonder meer verworpen maar veeleer toegepast behoort te worden. De zelfkritiek eerstens en vervolgens de kritiek op anderen — mits zij maar positief is. Mits zij maar is geboren uit een onbaatzuchtig verlangen naar verbetering. Mits zij maar stamt uit een vaste wil tot opbouw. Alleen zulke kritiek kan een goede, ja zegenrijke invloed op onze omgeving uitoefenen. Wel zeer in het bijzonder als zij in goede aarde, of, als U wilt, in ontvankelijke harten valt.

Opbouwende kritiek tenslotte doet meer. Zij verheldert het verstand en oefent de geest. Zij sterkt daarbij tevens het vermogen anderen en hun arbeid te waarderen. Geen sterfelijk mens is volmaakt en dus maakt elk van ons fouten. Maar nooit mag het constateren daarvan ons ertoe verleiden de zoëven genoemde grenzen van billijkheid te overschrijden! De positief-kritisch ingestelde mens zal de, dikwijls kleine gebreken bij anderen niet breed uitmeten, maar, zich verheugend in hetgeen door die anderen is bereikt, zal hij slechts dát resultaat voorrang verlenen.

Verheuging in het bereikte . . . , méér dan ooit de afbraak vermag, zal dié verheuging ons de weg tot elkander wijzen.

Het spoor, dat de mensheid nu toch lang genoeg bijster is!

CHRISTIAAN HENNEKES

Het Nederlands Gesprek Centrum heeft een
nieuwe publicatie het licht doen zien, getiteld:

WEZEN EN GRONDSLAGEN VAN HET RECHT

PRIJS f 1,50

Bestellingen te richten aan:
Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.
Postgiro: 304960, tel. 030-10163.

*Vraagt ook een
overzicht van
andere belangrijke
uitgaven van het
Gesprek Centrum.*

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS

5 MEI 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer

Mevrouw

Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,25, buitenland f 4,60 p.j.